

Inledning

Vattenmyndigheten ska upprätta förslag till och fastställa ett åtgärdsprogram för vattendistriktet. Syftet med åtgärdsprogrammet är att redovisa de åtgärder som behöver genomföras för att miljö kvalitetsnormerna för vatten ska kunna följas. Åtgärdsprogrammet får bara riktas mot myndigheter och kommuner. Myndigheter och kommuner ska inom sina ansvarsområden vidta de åtgärder som behövs enligt det åtgärdsprogram som fastställts. Åtgärderna kan genomföras direkt av myndigheten, av förorenaren eller av annan aktör som myndigheten bestämmer.

Vattenmyndighetens åtgärdsprogram visar på vad som behöver göras, var åtgärden behöver göras, vem som är ansvarig och när den ska vara genomförd. Det visar även hur föreslagna styrmedel ska leda till kostnadseffektiva fysiska åtgärder i miljön.

Åtgärdsprogrammet revideras vart sjätte år i nära dialog mellan Vattenmyndigheten och berörda myndigheter och kommuner. I dialogerna har parterna konstaterat att det krävs betydande insatser från alla berörda för att få till de förbättringar i och runt vattenförekomsterna som behövs för att miljö kvalitetsnormerna ska kunna följas.

Eftersom åtgärdsprogrammet 2015-2021 ska vara en fortsättning på åtgärdsprogrammet 2009-2015 så finns det likheter, både innehållsmässigt och metodmässigt, mellan de båda åtgärdsprogrammen. Underlaget till vilka miljöproblem och påverkanskällor som motiverar åtgärder i enskilda vattenförekomster har tagits fram av länsstyrelserna och Vattenmyndigheten. Åtgärdsprogrammet omfattar de vattenförekomster som inte följer eller riskerar att inte följa miljö kvalitetsnormerna och de påverkanskällor som bedöms som betydande. Med utgångspunkt från statusklassningen 2014 har förbättringsbehovet för att följa miljö kvalitetsnormerna kvantifierats och de mest kostnadseffektiva fysiska åtgärder som motsvarar detta behov identifierats. Viktiga verktyg i arbetet med att utforma åtgärdsprogrammet är Åtgärdsplanering och Åtgärdsbibliotek i VISS där förslag på fysiska åtgärder respektive dess effekt och kostnad redovisas.

Norra Östersjöns vattendistrikt är indelat i 84 åtgärdsområden och i Bilaga 1 till åtgärdsprogrammet preciseras åtgärderna på avrinningsområdesnivå.

Kustvattenförekomster berörs även av Havs- och vattenmyndighetens åtgärdsprogram enligt havsmiljöförordningen. Vattenmyndigheten och Havs- och vattenmyndigheten har samverkat för att samordna de båda åtgärdsprogrammen. Åtgärder för miljöproblemen övergödning respektive miljögifter redovisas huvudsakligen i Vattenmyndighetens åtgärdsprogram. Detsamma gäller åtgärdsbeting och åtgärder för att uppfylla Baltic Sea Action Plan (BSAP) med avseende på fosfor och kväve.

En samhällsekonomisk konsekvensanalys av åtgärdsprogrammet redovisas dels per miljöproblem, dels som sammanvägda konsekvenser av hela åtgärdsprogrammet. Viktiga frågor är vad åtgärdsprogrammet kostar, vem som ska betala och hur åtgärder kan finansieras. I konsekvensanalysen jämförs vad skillnaden blir om man genomför åtgärdsprogrammet respektive inte genomföra det.

Vattenmyndigheten har genomfört en miljökonsekvensbeskrivning av åtgärdsprogrammet i enlighet med 12 § 6 kap miljöbalken. Denna redovisas i ett separat dokument.

Utmaningar i Norra Östersjöns vattendistrikt

Norra Östersjöns är det mest tätbefolkade vattendistriktet i landet. En snabb befolkningstillväxt i framförallt Stockholmsregionen och ett stort exploateringsstryck innebär särskilda utmaningar för att säkerställa vattenkvaliteten långsiktigt. Drygt 2 miljoner människor tar sitt dricksvatten från Mälaren som samtidigt är farled för tung båttrafik och mottagare av avloppsvatten från 1,1 miljoner människor. Grusåsarna, som också är viktiga dricksvattentäkter, genomkorsas av vägar med omfattande transporter av farligt gods, särskilt sträckan Västerås - Köping - Örebro. Sammantaget ställer allt detta stora krav på hur vattenfrågorna hanteras i samhällsplaneringen och långtgående förebyggande åtgärder för att skydda aktiva och presumtiva dricksvattentäkter.

Typen av mänsklig påverkan på vattenmiljön och tillförande miljöproblem varierar. Nedan sammanfattas de mest prioriterade sett till vattendistriktet som helhet. Lokalt kan bilden vara en helt annan vilket inte gör de mindre prioriterade just där.

Övergödning är det mest prioriterade miljöproblemet om man ser till antal vattenförekomster som är negativt påverkade och att kostnadseffektiva åtgärder finns till hands. Hälften av vattenförekomsterna är berörda av övergödning och Mälaren, Hjälmaran och kustvattnen har till största delen måttlig eller sämre status med avseende på övergödning. De åtgärder som krävs för att nå god status i tillflödena räcker bara delvis för att nå god status även i sjöarna. Särskilt för Hjälmaran och kustvattnen krävs ytterligare åtgärder.

Jordbruket står för en stor del av fosforbelastningen (60 procent). **Strukturkalkning** är den enskilda åtgärd som effektivast kan minska fosforläckaget från jordbruksmarken och som dessutom har positiv påverkan på jordbruksproduktionen. Förutsättningarna är också de rätta i Norra Östersjöns vattendistrikt med stor andel jordar med höga lerhalter. **Anpassade skyddszoner** är ytterligare en åtgärd inom jordbruket som kan genomföras i stor skala utan att produktionen påverkas nämnvärt negativt. Om dessa två åtgärder genomförs i den omfattning som föreslås i åtgärdsprogrammet kan fosforbelastningen minskas med närmare 70 ton vilket motsvarar så mycket som 45 procent av det totala åtgärdsbehovet.

För att följa miljö kvalitetsnormerna behöver åtgärdande av enskilda avlopp till normal eller hög skyddsnivå och ökad rening vid avloppsreningsverk också övervägas i de flesta fall. I det senare fallet behöver ofta anpassning av avloppsledningsnäten göras för att minimera påverkan från bräddningar, inte minst mot bakgrund av ett förändrat klimat med mer intensiva regnväder.

En potentiellt viktig, men hittills förbisedd källa till övergödningpåverkan är **hästhållningen**. Sverige är med sina drygt 360 000 hästar Europas hästtätaste land räknat per capita och Mälarenregionen är en av de hästtätaste i landet. Åtgärder behöver identifieras och genomföras för att minska påverkan på vattenmiljön.

Fysisk påverkan på vattenmiljön berör många vattenförekomster i hela Norra Östersjöns vattendistrikt. Tillämpning av nya bedömningsgrunder för hydromorfologisk påverkan har inneburit att många vattenförekomster klassats som sämre status än

god. De västra delarna dominerar fysisk påverkan i form av dammar och kraftverk medan markavvattning, sänkning av sjöar och rätning av vattendrag dominerar i jordbruksbygderna. Exempel på kostnadseffektiva fysiska åtgärder är skapande av fiskvägar och avlägsnande av vandringshinder.

Miljögiftsproblematiken beror på utsläpp från pågående verksamheter såsom industrier och reningsverk, gamla synder i form av förorenad mark samt diffusa utsläpp. De fysiska åtgärder som anses vara mest kostnadseffektiva är utsläppsreduktion av miljögifter, efterbehandling av förorenade områden och dagvattenåtgärder. Ett stort problem är den okunskap som fortfarande råder om förekomst och effekter av olika miljögifter på kort och lång sikt.

Påverkan från försurningen är störst i de västra delarna av vattendistriktet där markerna är fattiga på buffrande ämnen, samt där nedfallet från försurande ämnen är stor och skogsbruket intensivt. Den åtgärd som anses vara mest kostnadseffektiv är internationellt arbete för att minska utsläppen av försurande ämnen. Samtidigt måste kalkningen av sjöar och vattendrag fortsätta tills marker och vatten återhämtat sig efter minskat nedfall av försurande ämnen.